

Výzkumné terénní víkendy Moravského ornitologického spolku v letech 2014 – 2016

*Weekend field camps organized by Moravian Ornithological Society in 2014–2016*Kateřina Ševčíková¹, Daniel Křenek², Jiří Pavelka³ & Zdeněk Vermouzek⁴

¹) Moravský ornitologický spolek – středomoravská pobočka ČSO, Bezručova 10, 750 02 Přerov, e-mail: sevcikovaka@seznam.cz

²) Bystřice nad Olší 1110, 739 95 Bystřice nad Olší

³) ČSOP ZO 76/06 Orchidea Valašsko, Valašská Bystřice 185, 756 27 Valašská Bystřice

⁴) Česká společnost ornitologická, Na Bělidle 252/34, 150 00 Praha 5-Smíchov

Ševčíková K., Křenek D., Pavelka J. & Vermouzek Z. 2016: Výzkumné terénní víkendy Moravského ornitologického spolku v letech 2014–2016 / *Weekend field camps organized by Moravian Ornithological Society in 2014–2016*. Zprávy MOS 74: 90 - 93

Moravský ornitologický spolek – středomoravská pobočka ČSO uspořádala v letech 2014–2016 výzkumné terénní víkend (VTV). Akce jsou zaměřeny na monitoring ptáků v méně probádaných oblastech. Významnou součástí je i setkání ornitologů s dalšími zájemci o ptactvo. V roce 2014 bylo VTV uspořádáno v PO Horní Vsacko. Pět účastníků zde pozorovalo 44 druhů ptáků. V roce 2015 se akce konala v Zábřežské vrchovině, sedm účastníků pozorovalo 83 druhů ptáků. V roce 2016 VTV proběhlo ve Vítkovské vrchovině, kde 12 účastníků pozorovalo 89 druhů ptáků. Mezi zajímavé pozorované druhy patří orel křiklavý (*Aquila pomarina*), luňák červený (*Milvus milvus*), chřástal polní (*Crex crex*), puštík bělavý (*Strix uralensis*), strakapoud bělohřbetý (*Dendrocopos leucotos*) a lejsek malý (*Ficedula parva*).

*In 2014–2016, Moravian Ornithological Society – Central-Moravian Branch of the CSO – organized weekend field camp (VTV). The main VTV aim is birds monitoring in less known areas of the country. Contact between ornithologists is very important too. In 2014 VTV took place in IBA Horní Vsacko. The five observers watched 44 bird species. In 2015 VTV took place in Zábřežská vrchovina hills. Seven participants recognised 83 bird species. In 2016, VTV took place in Vítkovská vrchovina hills. Twelve ornithologists observed 89 bird species. Interesting bird species are Lesser Spotted Eagle (*Aquila pomarina*), Red Kite (*Milvus milvus*), Corncrake (*Crex crex*), Ural Owl (*Strix uralensis*), White-backed Woodpecker (*Dendrocopos leucotos*) and Red-breasted Flycatcher (*Ficedula parva*).*

Key words: weekend field camp, birds, breeding, monitoring

Úvod

Moravský ornitologický spolek – středomoravská pobočka ČSO pořádá od roku 2011 tzv. výzkumné terénní víkendy (VTV). Akce jsou zaměřeny do ornitologicky méně probádaných lokalit, jako pomoc při monitoringu ptačích oblastí (PO) nebo do míst, která nejsou pokryta v rámci mapování

pro Atlas hnízdního rozšíření ptáků. Významnou součástí je také setkání ornitologů a výměna zkušeností. Výsledky prvních třech ročníků shrnuje KOLEČEK et al. (2013). Tento příspěvek předkládá data z akcí, které proběhly v letech 2014 – 2016: VTV Horní Vsacko, VTV Břežná a VTV Odry.

HORNÍ VSACKO 2014

Charakteristika území a dosavadní výzkum

PO Horní Vsacko o rozloze 26977,7 ha se nachází ve Zlínském kraji (49°19,37'N, 18°13,6'E). Geomorfologicky leží v subprovincii Vnější západní Karpaty a zahrnuje dvě pohorí, Javorníky a Vsetínské Beskydy. Celá oblast se, až na malou část v severozápadní části, nachází v CHKO Beskydy. Velká část území je pokryta lesy, přičemž většina z nich jsou lesy hospodářské - smrkové a bukové monokultury. Nachází se zde také malé ostrůvky přírody blízkých selských lesů, které byly dlouhodobě obhospodařovány neintenzivními způsoby, případně se v některých nehopodaří delší dobu vůbec. Původní pralesovité porosty se dochovaly pouze v malých fragmentech. Horní Vsacko je významné i unikátní zemědělskou krajinou tvořenou loukami a pastvinami s rozptýlenou zelení v podobě mezí, sadů, či skupin stromů. Předmětem ochrany v PO je čáp černý (*Ciconia nigra*), jeřábek lesní (*Bonasa bonasia*), strakapoud bělohřbetý, datlík tříprstý (*Picoides tridactylus*), lejsek malý, fuhýk obecný (*Lanius collurio*) a chrástal polní.

Na území ptačí oblasti probíhaly systematictější výzkumy ptáků od 70 let minulého století, které shrnul PAVELKA & TREZNER (2001). Podrobné zhodnocení stavu populací a biotopů jednotlivých druhů provedl KŘENEK (2006). KŘENEK & PAVELKA (2013) zhodnotili kromě vývoje početností jednotlivých druhů také dosavadní hospodaření a ochranná opatření provedená za účelem ochrany jednotlivých druhů.

Popis akce

Akce zaměřená na monitoring druhů přílohy I Směrnice o ptácích se uskutečnila ve dnech 23.–25. 5. 2014 (původní termín 16.–18. 5. byl zrušen kvůli vytrvalému dešti). Základna byla v údolí Dinotice v katastrálním území obce Halenkov. Akce byla zahájena v pátek večer podrobným seznámením s programem a posezením u ohně. V sobotu ráno byli účastníci rozvezeni na přidělené trasy (Kobylská, Malá a Hrubá Brodská), kde probíhal monitoring bučivých druhů ptáků

se zaměřením na lejska malého, lejska bělokrkého (*Ficedula albicollis*), strakapouda bělohřbetého a další předmětné druhy PO. V odpoledních hodinách se účastníci sešli na základně. Následovala krátká procházka po orchidejových loukách. Následně bylo zkontrolováno neobsazené hnízdo čápa černého a proběhlo seznámení s lesním managementem aplikovaným na porosty klíčové pro zvláště chráněné ptáky. V neděli ráno pokračoval monitoring bučivých druhů v oblasti Vsetínských vrchů i Javorníků (údolí Lušové, vrchy Makyta a Krkostí). V odpoledních hodinách byla akce ukončena.

Celkem pět účastníků pozorovalo 44 druhů ptáků. Během akce se podařilo prokázat 11 teritorií lejska malého, devět teritorií strakapouda bělohřbetého a 13 teritorií lejska bělokrkého.

Z dalších zájmových druhů lze jmenovat 17 houkajících samců holuba doupňáka (*Columba oenas*), čtyři teritoria datla černého (*Dryocopus martius*) a 3–4 teritoria žluny šedé (*Picus canus*). Mimo to byla pozorována sotva vzletná mláďata puštíka bělavého. Z nelesních druhů bylo zaznamenáno několik jedinců fuhýka obecného, krutihlav obecný (*Jynx torquilla*) nebo obsazené hnízdo čapem bílým (*Ciconia ciconia*).

BŘEZNÁ 2015

Charakteristika území a dosavadní výzkum

Zájmová oblast akce spadá do Zábřežské vrchoviny nacházející se na západním okraji Olomouckého kraje a částečně přesahující do kraje Pardubického. Jedná se o mapovací kvadráty 6066, 6166 a 6266, přičemž oblast je přibližně vymezena obcemi Štítý na severu, Kosov na východě, Gruna na jihu a Třeňav na západě (střed oblasti 49°52,63'N, 16°46,32'E). Výškově se oblast nachází mezi 350 a 600 m n. m. Charakterově se jedná o náhorní plošinu se zářizými údolími potoků. Většina území je pokryta hospodářskými lesy, část porostů, zvláště pak na prudkých svazích, má přírodě blízký charakter. Zbývající krajina je mozaika luk, pastvin a polí střídajících se s zastavbou.

V literatuře chybí komplexní zhodnocení ornitofauny Zábřežské vrchoviny. Podrobněji se věnoval REIF (2003) ptáčím společenstvům v okolí Třebarova. Ostatní údaje mají charakter jednotlivých pozorování publikovaných především v ornitologické databázi Avif.

Popis akce

Akce konaná ve dnech 5.–7. 6. 2015 byla zaměřena na zmapování ornitologicky málo probádané Zábřežské vrchoviny. Ubytování bylo zajištěno na skautské základně v údolí říčky Březné nedaleko obce Hoštejn. Účastníci se na chatě sešli již v pátek odpoledne a po krátkém zahájení akce vyrazili na noční monitoring chřástala polního. V sobotu časně ráno vyrazilo pět skupin provést hodinovky do vybraných subkvadrátů. Vzhledem k velmi vysokým teplotám bylo mapování ukončeno okolo poledne. Na základně následovalo promítání fotografií z cesty po Španělsku. V podvečer organizátoři natáhli sítě na odchyt ptáků a podařilo se okroužkovat sedm jedinců šesti druhů. Den byl zakončen zhodnocením výsledků z dosavadního mapování a vyměňováním zážitků. V neděli dvě skupiny podrobněji zmapovaly západní část oblasti v okolí Cukrové boudy a lesy v blízkosti Mírovské hory a Hynčiny. Během víkendu bylo sečteno 16 hodinovek ze tří kvadrátů. Mezi hlavní výsledky patří zjištění tří teritorií lejska malého, jednoho volajícího samce chřástala polního a třech zpívajících samců strnada lučního (*Miliaria calandra*). Z dalších zajímavějších druhů byl pozorován čáp bílý a černý, chřástal vodní (*Rallus aquaticus*), holub douplák, hrdlička divoká (*Streptopelia turtur*), ledňáček říční (*Alcedo atthis*), datel černý, žluna šedá a zelená (*Picus viridis*), kruhohlav obecný nebo lejsek bělokrký. Celkem sedm účastníků pozorovalo 83 druhů ptáků.

ODRY 2016

Charakteristika území a dosavadní výzkum

Zájmové území se nachází na hranici Olomouckého a Moravskoslezského kraje v Nížkém Jeseníku a geograficky se jedná o Vítkovskou vrcho-

vinu. Oblast spadá do mapovacích kvadrátů 6171, 6172, 6272 a severní okraj 6172, přičemž ji lze vymezit obcemi Hradec nad Moravicí na severu, Fulnek na východě, Odry na jihu a Budišov nad Budišovkou na západě (přibližný střed oblasti 49°48.37'N, 17°46.31'E). Charakterově jde o mírně zvlněnou, především zemědělskou krajinu s množstvím luk, pastvin a polí s mezemi, remízky a alejemi. Lesy se nacházejí především v údolích větších vodních toků, celé oblasti dominuje zářezý kaňon řeky Moravice. V severozápadní části území se nachází vodní nádrž Kružberk.

Ornitofauna Vítkovské vrchoviny není v literatuře komplexně hodnocena. Většina údajů jsou jednotlivá pozorování dostupná v ornitologické databázi Avif.

Popis akce

Akce zaměřená na monitoring pro potřeby atlasu hnízdního rozšíření ptáků proběhla 27.–29. 5. 2016. Ubytování bylo zajištěno nedaleko Vítkova na vlakové zastávce Klokočov patřící ČSOP Odry. Účastníci se sešli v páteční podvečer a po krátkém zahájení a rozdělení tras vyrazily tři motorizované skupiny na monitoring chřástala polního. Sobotní ráno vyrazilo šest skupin počítat hodinovky v přidělených subkvadrátech. Po poledním návratu na základnu byly shrnuty dosavadní výsledky a naplánovaná činnost na neděli. Zároveň proběhla ukázka odchytu a okroužkování ptáků, přičemž bylo okroužkováno sedm jedinců pěti druhů. Večer část účastníků báda v blízkosti základny v PP Na Čermence, část účastníků vyrazila do zachovalých břehových porostů kaňonu řeky Moravice. Nedělní deštivé ráno neumožnilo terénní práce, proto byla akce předčasně ukončena a většina účastníků odjela již během dopoledne.

Celkem 12 účastníků pozorovalo 89 druhů ptáků. Mezi nejzajímavější pozorování patří dvojice orlů křiklavých (*Aquila pomarina*) na posečené louce nedaleko vodní nádrže Kružberk. Z významnějších druhů byla dále zaznamenána čtyři teritoria chřástala polního, tři teritoria strnada lučního, jeden zpívající samec pěnice vlašské (*Sylvia nisoria*), dále pak

přelet včelojeda lesního (*Pernis apivorus*), luňáka červeného nebo motáka lužního (*Circus pygargus*). Z dalších druhů lze jmenovat například čápa bílého i černého, datla černého, krutihlava obecného, strakapouda malého (*Dendrocopos minor*), holuba doupháka, hrdličku divokou, kulíka říčního (*Charadrius dubius*), lejska bělokrkého, tuhýka obecného nebo vodouše kropenatého (*Tringa ochropus*). Celkem bylo sečteno 18 hodinovek ve třech kvadrátech.

PODĚKOVÁNÍ

Za pomoc s organizací děkujeme Janu Kunčarovi. Za finanční podporu akce děkujeme České zemědělské univerzitě v Praze. Dík patří i všem účastníkům.

LITERATURA

ČSO 2017: Birds.cz. <http://birds.cz/avif/index.php>. Navštíveno: 12. 1. 2017.

KOLEČEK J., VYMAZAL M., KŘENEK D., ŠEVČÍKOVÁ K. & ŠAJ P. 2013: Výzkumné terénní víkendy Moravského ornitologického spolku v letech 2011–2013. Zprávy MOS 71: 80–85.

KŘENEK D., 2006: Vymezení jádrových území a navržení přírodě blízkého hospodaření v lesích s ohledem na zachování ptačích druhů, jako předmětů ochrany v Ptačích oblastech Horní Vsacko a Beskydy, dep. in Správa CHKO Beskydy, Rožnov p. R.

KŘENEK D. & PAVELKA J. 2013: Vymezení nových maloplošně chráněných území v Ptačí oblasti Horní Vsacko a zhodnocení významu klíčových lesních porostů a komplexů pro kritériové a zvláště chráněné druhy ptáků. Český svaz ochránců přírody, Základní organizace 76/06 Orchidea Valašsko, Valašská Bystřice, 109 s. + přílohy. Dostupné: <http://olomouc.hnutiduha.cz/nase-aktivity/ochrana-prirody/ochrana-lesu-horni-vsacko/>

PAVELKA J. & TREZNER J., (EDS.), 2001: Příroda Valašska (okres Vsetín), Český svaz ochránců přírody ZO 76/06 Orchidea, Vsetín.

REIF J. 2003: Ptačí společenstvo okolí Třebova a některé ekologické aspekty jeho prostorové struktury. Panurus 13: 33 – 55.